Turun yliopisto
University of Turku

Lausunto Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

31.5.2021

Asia: VNS 3/2020 vp Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa

Lausunnon laatijat:
Professori Suvi Salmenniemi, Turun yliopisto
Erikoistutkija Inna Perheentupa, Turun yliopisto
Erikoistutkija Pilvi Porkola, Turun yliopisto
Yliopistonlehtori Hanna Ylöstalo, Turun yliopisto

Kiitämme tulevaisuusvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto Agenda2030:sta. Lausuntomme käsittelee Agendaa erityisesti siitä näkökulmasta, **miten kestävyysmurros toteutuu arjessa**: miten tukea ihmisten toivoa ja osallisuutta sekä kykyä ja motivaatiota osallistua kestävyysmurrokseen?

Työskentelemme Suomen Akatemian rahoittamassa *Poliittinen mielikuvitus ja vaihtoehtoiset tulevaisuudet* (POLIMA) -tutkimushankkeessa, joka tutkii arkipäivän utopioita sekä pyrkimyksiä kohti vaihtoehtoisia yhteiskuntamalleja ja kestävää tulevaisuutta. Hankkeemme näkökulmasta haluamme nostaa esiin neljä suositusta koskien kestävyysmurrosta arjen ja osallisuuden näkökulmasta:

1. Toivoa ja osallisuutta tuetaan tieteen ja taiteen avulla
2. Toimivan ja saavutettavan hyvinvointivaltion rakenteita on vahvistettava
3. Demokraattista osallistumista on tuettava monipuolisesti
4. Henkistä kestävyyttä on vahvistettava

1. Toivoa ja osallisuutta tuetaan tieteen ja taiteen avulla

Kestävyysmurros edellyttää uudenlaisten ajattelun ja toiminnan tapojen luomista arjessa. Monet nykyisen kulutuskeskeisen elämänmuodon rakenteet tulee uudistaa ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämpään muotoon. Tämä tarkoittaa sitä, että ajatukset hyvästä elämästä ja sen edellytyksistä asettuvat uudella tapaa neuvoteltaviksi. Vaikka ilmastokriisi ja pandemiat muodostavat uhkakuvia, **ei kestävyysmurrosta tule nähdä vain luopumisena tai menetyksinä, vaan uudenlaisten asioiden saamisena ja syntymisenä – ja näin toivoa luovana**. Tulevaisuuden kestävä hyvä elämä voi esimerkiksi merkitä lisää aikaa hoivaamiselle, sivistykselle ja levolle.

Kuten Agenda2030 toteaa, kestävyysmurros on systeeminen murros, joka edellyttää pitkälle meneviä rakenteellisia muutoksia, ei vain yksilötason ratkaisuja. Tämän systeemisen murroksen toteuttaminen edellyttää mielikuvitusta. Taiteella, tieteellä ja niiden välisellä yhteistyöllä on tässä tärkeä merkitys. **Taide ja tiede tuottavat ideoita ja avaavat uusia näkymiä siihen, mitä kestävä elämänmuoto ja hyvä elämä voivat tulevaisuudessa olla.** Kestävyysmurroksessa on oleellista, että tulevaisuuden kuvittelu ei ole liiaksi kiinnittynyt nykyiseen yhteiskuntajärjestykseen ja sen asettamiin rajoituksiin. Taide ja tiede auttavat kuvittelemaan ja tavoittelemaan aidosti vaihtoehtoisia yhteiskuntarakenteita ja

elämänmuotoja. Ne tarjoavat toimintansa kautta myös tilan kansalaisille osallistua toisenlaisen arjen pohdintaan ja muotoiluun. **Toimiakseen oikeudenmukaisen kestävyysmurroksen visioijina taide ja tiede tarvitsevat kuitenkin riittävät resurssit.**

Taiteen ja tieteen kentällä on merkittävää osaamista uudenlaista ajattelua ja toimintaa avaavissa työskentelymuodoissa. Toisenlaisten tulevaisuuksien kuvittelu edellyttää innovatiivisia työskentelytapoja, joiden avulla voi irrottautua nykyhetkestä ja avautua tuntemattomalle ja ennakoimattomalle – toisin näkemiselle, tuntemiselle, tietämiselle ja kokemiselle. Esimerkiksi erilaiset toiminnalliset ja luovat menetelmät, kuten utopiakonsultaatio, keholliset harjoitteet tai osallistava teatteri voivat mahdollistaa toisenlaisten tulevaisuuksien kuvittelua. Kansallinen demokratiaohjelma tarjoaa hyvän puitteen **luoda tiloja ja kokeilla erilaisia työskentelymuotoja**, joissa taiteen, tieteen, kansalaisjärjestöjen ja julkisen vallan yhteinen kuvittelu mahdollistuu. On tärkeää pyrkiä tuomaan mukaan eri asemissa olevien kansalaisten näkökulmia: esimerkiksi työtön tai työkyvytön voi nähdä työelämästä jotakin sellaista, jota työssä käyvä ei ehkä näe. Tätä kautta voidaan löytää aidosti uusia näkökulmia kestävyysmurroksen asettamiin haasteisiin kansalaisten arjessa.

2. **Toimivan ja saavutettavan hyvinvointivaltion rakenteita on vahvistettava**

Toimivat ja saavutettavat hyvinvointivaltion rakenteet edistävät toivoa, osallisuutta ja kykyä sitoutua kestävyysmurroksen toteuttamiseen. Sosiaali- ja terveyspalvelut, koulutus ja kulttuuripalvelut rakentavat turvallisuutta ja ennakoitavuutta kestävyysmurroksen epävarmuuden oloissa. On vaikea motivoitua ja sitoutua muutokseen, jos arki on päivästä toiseen sinnittelyä epävarmoissa ja ennakoimattomissa olosuhteissa. Kun ihmiset voivat luottaa siihen, että hyvinvointivaltion rakenteet toimivat ja kannattelevat heitä yhteiskunnan muutoksissa, on heidän mahdollista suuntautua tulevaisuuteen ja osallistua kestävyysmurroksen edellyttämiin toimiin. **Toimivat hyvinvointivaltion rakenteet lisäävät ihmisten tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden rakentamiseen. Näitä rakenteita on määrätietoisesti kehitettävä vastaamaan kestävyysmurroksen asettamiin haasteisiin.**

3. **Demokraattista osallistumista on tuettava monipuolisesti**

Toivo edellyttää uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja tunnetta toimijuudesta; kokemusta siitä, että asioihin on mahdollista vaikuttaa. Kansalaisten demokraattinen osallistaminen kestävyysmurrokseen on tärkeää, jotta muutoksiin voidaan sitoutua ja jotta ne voidaan kokea oikeudenmukaisina. **Sosiaalinen eriarvoisuus heikentää mahdollisuuksia osallistua ja tätä kautta demokratian legitimiteettiä.** Tällä hetkellä hyvätuloinen ja hyvin koulutettu valkoinen (ylempi) keskiluokka äänestää aktiivisesti, osallistuu erilaisten yhdistysten ja liikkeiden toimintaan ja saa äänensä kuuluviin mediassa, kun taas matalasti koulutetut, pienituloiset ja maahanmuuttajataustaiset jäävät helposti poliittisen vaikuttamisen marginaaliin. Tämä on uhka kestävyysmurroksen toteuttamiselle. **Kaikki kansalaisryhmät tulisi saada mukaan kehittämään kestävää ja demokraattista yhteiselämää.** Kansallinen demokratiaohjelma 2025 tarjoaa tärkeän puitteen kaikkien kansalaisryhmien osallistamiselle ja erilaisten arjessa tapahtuvien muutosten kokeilulle. Taide- ja kulttuurialalla, kansalaisjärjestöillä ja tutkijoilla on merkittävä rooli osallistumisen tapojen kehittelyssä erilaisten ihmisryhmien tarpeisiin.

On tärkeä huomata, että politiikka myös löytää uusia tiloja ja muotoja. POLIMA-hankkeemme on kartoittanut vaihtoehtoisia elämänmuotoja, joita ihmiset elävät todeksi jo nykyhetkessä esimerkiksi

erilaisissa ekologisissa yhteisöissä. Näissä yhteisöissä on esimerkiksi kokeiltu ja kehitetty erilaisia energiajärjestelmiä ja ruuantuotannon tapoja sekä paikallisyhteisön elinvoimaisuuden vahvistamista kansainvälisen kulttuuritoiminnan kautta. Kartoittamalla systemaattisesti tällaista toimintaa voidaan saada hyödyllisiä ideoita yhteiskunnan rakenteiden muuttamiseen ja kestävän arjen edistämiseen. **Demokraattisen osallistumisen vahvistaminen voi tapahtua myös vaihtoehtoisia elämänmuoto- ja ja yhteistoiminnan tapoja tukemalla**, ei ainoastaan aktivoimalla kansalaisia perinteisiin poliittisen osallistumisen muotoihin.

4. **Henkistä kestävyyttä on vahvistettava**

Kasvavat mielenterveyden ongelmat heikentävät ihmisten kykyä ja mahdollisuutta osallistua kestävyysmurrokseen ja heikentävät toivoa tulevaan. Tutkimukset osoittavat, että yhä suurempi osa suomalaisista uupuu työssä. Työ- ja elinkeinoministeriön työolobarometrin mukaan työelämä kuormittaa aiempaa enemmän ja aiempaa suurempi osa kokee työnsä henkisesti raskaaksi. Mielenterveyden syyt ovat nykyisin merkittävin peruste työkyvyttömyyseläkkeille ja mielenterveyden häiriöistä johtuva työkyvyttömyys on lisääntynyt etenkin nuorten aikuisten kohdalla. Tuoreen nuorisobarometrin mukaan noin 70 prosenttia suomalaisista nuorista aikuisista ajattelee, että työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet palavat ennenaikaisesti loppuun. Myös ilmastoahdistus on merkittävä ilmiö etenkin nuorissa ikäluokissa. Mielenterveyden ja henkisen hyvinvoinnin kysymykset ovat avainasemassa arjen kestävyysmurroksessa. **Sosiaalisen ja ekologisen kestävyyden lisäksi on tärkeää varmistaa myös yhteiskunnan henkinen kestävyys.** On selvitettävä esimerkiksi laajan monitieteisen tutkimusohjelman avulla kasvavien mielenterveysongelmien juurisyitä ja pyrittävä kehittämään keinoja puuttua niihin. Niin ikään on tarjottava riittävästi tukea ja palveluita mielenterveyden ongelmien hoitamiseen ja henkisestä hyvinvoinnista huolehtimiseen.